

ӨМНӨХ ҮГ

“Иргэн баян бол улс баян” хэмээх үг буй. Үүний цаана иргэн бүр эрх үүргээ ухамсарлан, өөрийн амьдрал ахуйдаа эзэн болж чадвал улс орны хөгжил сайн сайхан байхыг өгүүлж буй хэрэг билээ. Нөгөө талаас, аливаа улсын хөгжлийн эрхэм зорилго бол ард иргэдийнхээ сайн сайхан аж байдлыг дээшлүүлэх явдал байдаг. Энэ зорилгод хүрэхэд улс орон эдийн засгийн хувьд чадамжтай, хувь хүмүүс санхүүгийн хувьд чадамжтай байх нь илүү чухаг. Төр засаг дангаараа ажиллаад энэ зорилгыг биелүүлэх боломжгүй, гагцхүү үүнд иргэн бүрийн үүрэг, хувь нэмэр, идэвх санаачлага, оролцоо хэрэгтэй юм.

Иймээс Монголбанк, Сангийн яам, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо хамтран Дэлхийн банкны техник туслалцааны хүрээнд “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийг боловсруулан Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөр 2015 онд батлуулаад байна. Энэхүү хөтөлбөрийн үр дүнд хувь хүн Та өөрийн санхүүгээ зөв удирдан жолоодох, тухайлбал, хувь хүний санхүүгийн талаарх үндсэн

ойлголт, тодорхойлолтууд, орлого, зарлагаа тооцоолох, хянах, хуримтлал, хадгаламжтай болох, хөрөнгө мөнгөө зарцуулахтай холбогдон гарч болох аливаа эрсдэлт байдлаас сэргийлэх, хамгаалах, эдийн засаг, санхүүтэй холбоотой зөв, оновчтой шийдвэр гаргах зэрэг өөрийн өдөр тутмын болоод ирээдүйн эдийн засгийн амьдралд нэн шаардлагатай, мэдвэл зохих хувь хүний санхүүгийн мэдлэг, ур чадварыг эзэмших юм.

Бид хязгаарлагдмал нөөцөөр хязгааргүй хэрэгцээгээ хангахыг тэмүүлдэг. Тэгвэл хэрэгцээгээ бүрэн хангахын тулд хязгаарлагдмал нөөц, хөрөнгө мөнгийг зөв зарцуулахтай холбоотой хувь хүний санхүүгийн төлөвлөлт танд маш чухал. Хувь хүн та өөрийн бүхий л талын нөөц бололцоог ашиглах, нийгэм, эдийн засаг, санхүүгийн үйлчилгээний талаарх өөрт хэрэгтэй мэдээлэл олж авах, мэдээлэлдээ тулгуурлан шийдвэр гаргах, сонголт хийхдээ хэрэглэх зөв мэдлэг, хандлага, ур чадвар, зан үйл, дадал зуршлыг энэ гарын авлагаас олж авна гэдэгт бид найдаж байна.

МОНГОЛБАНК
ОЛОН НИЙТИЙН БОЛОВСРОЛ, МЭДЭЭЛЛИЙН ТӨВ

ТАЙЛБАР

Сэдвийг амьдралд ойртуулах, ойлгомжтой болгох үүднээс Монголын мянга, мянган өрхийг төлөөлсөн Гарьдын гэр бүлийн гишүүдийн зохиомол дүрийг жишээнд ашиглан айл өрх бүрт тулгардаг санхүүгийн асуудлыг зөв шийдвэрлэхэд туслахыг зорилоо. Та бүхэнд Гарьдын өрхийн гишүүдийг товч танилцуулъя.

Өвөө Самбуу, нас 80, Эмээ Должин, нас 73,
хоёул өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгосон.

Аав Гарьд, нас 45, төрийн албан хаагч,
ээж Алимаа, нас 43, эрхэлсэн ажилгүй.

Том хүү Тэмүүлэн, нас 25,
бэр Солонго, нас 24.

Дунд хүү Тэнгис,
нас 17.

Отгон охин Тамир,
нас 6.

Ач хүү Хасар,
нас 3.

1.1. ЭРСДЭЛИЙН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ, ТӨРӨЛ

www.sankhuuginbolovsrol.mn

*“Гай газар доороос гахай модон дотроос”
/Монгол ардын зүйр үг/*

Хүн оршин буй газар бүрт эрсдэл байдаг. Бид өдөр бүр эрсдэлтэй нүүр тулдаг. Тухайлбал, эд зүйлээ гээх, хулгайд алдах, хальтирч унах гэх мэт. Дэлхийн эдийн засгийн хямрал, байгалийн гамшиг, хууль эрх зүйн тогтворгүй орчин, валютын ханшийн хэлбэлзэл, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт, зээлийн хүүний өсөлт гэх зэрэг олон хүчин зүйл эрсдэл үүсэхэд нөлөөлдөг. Хүмүүс эрсдэлийг тодорхойлж, төлөөлүүлж ярихдаа *аюул, заналхийлэл, магадлал, үр дагавар, сөрөг үр нөлөө, алдагдал, хор хохирол, зарим тохиолдолд боломж* гэж авч үздэг. Гэвч эдгээр нь эрсдэлийг дангаараа төлөөлөхгүй, харин эрсдэлийн тодорхой шинжийг агуулж байгаа юм.

Хүн өмнөө тавьсан зорилгодоо хүрэх нь амаргүй бөгөөд олон саад бэрхшээл, эрсдэлт нөхцөлтэй тулгардаг. Хүн зорилгодоо хүрэхийн тулд учирч болох эрсдэлийг тодорхойлж, түүнд тохирсон арга хэмжээг авах шаардлагатай.

Эрсдэл үүсгэх, бий болгох ямарваа нэг зүйл, үйлдэл болон үйл ажиллагаанаас боломжтой бол татгалзах, зогсоох, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авах нь чухал.

Эрсдэл бол тодорхой бус байдал буюу урьдчилан тооцоолоогүй зүйл. Санхүүгийн үүднээс авч үзвэл, эрсдэл нь хувь хүнд учирч болзошгүй гарз, хохирол бөгөөд орлогын түвшний хэлбэлзэл буюу оруулсан хөрөнгөө алдах магадлал. Эрсдэл бол гадаад, дотоод орчны зүгээс хувь хүн, байгууллагын үйл ажиллагаанд үзүүлэх тааламжгүй нөлөөлөл мөн. Жишээ нь, машины дугуй хэзээ хагарахыг жолооч мэддэггүй. Зам дээр хэн нэгний санамсаргүй хаясан хадаас машины дугуйг хагалах нь гадаад сөрөг хүчин зүйл болно. Үүний улмаас авто машинд эрсдэл учирна.

Хүснэгт 1.1. Эрсдэлийн шинж чанар

№	Эрсдэлийн шинж чанар	Тайлбар
1	Тодорхой бус байдаг.	Эрсдэлийг урьдчилан тодорхойлох боломж хомс. Хэзээ, хаана, ямар хэмжээний эрсдэл учрахыг өнөөдөр яг тодорхой тооцоход хэцүү байдаг.
2	Хор хохирол дагуулдаг.	Эрсдэл тохиолдсон этгээд заавал хохирол амсдаг. Тухайлбал зуд болоход малчдын мал хорогдоно гэх мэт.
3	Холбоо хамааралтай байдаг.	Эрсдэл нь шалтгаан үр дагавартай байдаг. Эрсдэлийн шалтгаан нь байгалийн хүчин зүйл, эсвэл хүний хүчин зүйл ч байж болно. Харин үр дагавар нь мөнгөн ба мөнгөн бус хохирол байдаг.

Урьдчилан тодорхойлох боломж хэдий чинээ бага байна эрсдэл төдий чинээ их байна.

Эрсдэлийг үүсэх шалтгаан, учрах объект,

нөлөөлөх боломж, тохиолдох давтамж, үүсгэх хохирол гэх зэрэг маш олон шинж чанараар ангилан төрөлжүүлж болно. Энд үүсэх шалтгаан болон хамрах хүрээгээр нь авч үзсэн ангиллыг харуулав.

Хүснэгт 1.2. Эрсдэлийн ангилал, төрөл

Ангилал	Төрөл
Үүсэх шалтгаанаар	• Байгалийн хүчин зүйлийн эрсдэл: Ган, зуд, газар хөдлөлт гэх мэт • Хүний хүчин зүйлийн эрсдэл: Хүний буруутай үйл ажиллагаанаас болж үүссэн эрсдэл • Эдийн засгийн хүчин зүйлийн эрсдэл: Ажилгүйдэл, инфляци, валютын ханш, гадаад өр гэх мэт • Улс төрийн хүчин зүйлийн эрсдэл: Хууль эрх зүйн өөрчлөлт гэх мэт • Технологийн эрсдэл буюу аливаа зүйлийн элэгдэх, хуучрах зэргээс үүсэх эрсдэл. • Холимог буюу дээрх хүчин зүйлийн аль алианаас нь хамаарч үүсэх эрсдэл

Ангилал	Төрөл
Объект буюу хамрах хүрээгээр	• Нэг эсвэл бүлэг хүнд учрах эрсдэл • Компанид учрах эрсдэл • Улс оронд учрах эрсдэл • Дэлхийн хэмжээнд учрах эрсдэл

Даатгах боломжтой эрсдэлүүдэд хувь хүний, эд хөрөнгийн болон хариуцлагын эрсдэлүүд орно. Эдгээр эрсдэлүүдийг даатгуулснаар хохирлыг даатгалын компаниар нөхөн төлүүлэх боломжтой болно. Үүнд:

- » Хувь хүний эрсдэл бол цаг бусын үхэл, өвчин тусах, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, хэт өндөр наслах, ажилгүй болох зэрэгтэй холбоотой орлого болон амьдралд учрах хохирлын хэмжээ юм.
- » Эд хөрөнгийн эрсдэл нь гал, салхи, шуурга гэх мэт байгалийн аюулт үзэгдэл, аваар осол, хулгай болон

бусад аюул зэргээс үүдэн эд хөрөнгөнд учрах шууд ба шууд бус хохирлын хэмжээгээр тодорхойлогдоно.

- » Хариуцлагын эрсдэл бол хувь хүний санаандгүй, болгоомжгүй үйлдлийн улмаас бусдын амь нас, эд хөрөнгөнд хохирол учирч болох магадлал юм. Жишээ нь жолоочийн хариуцлагагүй үйлдлээс хэн нэгний амь нас, эд хөрөнгөнд хор хохирол учирч болно.

Харин хүний сэтгэл санаатай холбоотой эрсдэлийг даатгах боломжгүй байдаг. Учир нь хүний сэтгэл санааны хохирлыг мөнгөөр үнэлэх боломжгүй юм.

1.2. ЭРСДЭЛИЙГ УДИРДАХ АРГА

Эрсдэлийг удирдахын тулд эхлээд түүнийг илрүүлж, дараа нь хэмжиж, эцэст нь удирдах буюу эрсдэлд тохирсон арга хэмжээ авах шаардлагатай.

Эрсдэлийг хэрхэн илрүүлэх вэ?

Эрсдэлийг илрүүлнэ гэдэг нь хувь хүний амьдралд сөрөг нөлөө үзүүлж болох гадаад болон дотоод хүчин зүйлсийг тодорхойлж, тэдгээрийг нэг бүрчлэн судлах шаардлагатай. Эрсдэлийг илрүүлэхийн тулд асуудал, бэрхшээл, түүний шалтгаан, үр дагаврыг авч үзэх шаардлагатай. Тухайлбал, эрүүл мэндэд учрах эрсдэлийг илрүүлэхийн тулд эмнэлэгт шинжилгээ өгч болох юм. Авто

тээврийн хэрэгсэлд учрах эрсдэлийг оношилгоо хийлгэх, хянах самбар дээрх мэдээллийг ажиглах замаар илрүүлж болно.

Эрсдэлийг хэрхэн хэмжих вэ?

Эрсдэлийг удирдахын тулд эрсдэлийг хэмжих шаардлагатай. Эрсдэлийг хэмжинэ гэдэг нь учирч болох эрсдэлийг хохирлын давтамж, хохирлын хэмжээгээр эрэмбэлнэ гэсэн үг юм. Хохирлын давтамж бол эрсдэл тохиолдох магадлалыг хэмжиж буй хэмжүүр бол, хохирлын хэмжээ бол эрсдэл тохиолдох үед учрах мөнгөн хохирлын хэмжээг илтгэнэ.

Хүснэгт 1.3. Эрсдэлийн үнэлгээний хүснэгт

Хохирлын хэмжээ / Хохирлын давтамж	бага	Дунд зэрэг	Их
Их	Дундаж эрсдэлтэй	Эрсдэл ихтэй	Эрсдэл маш ихтэй
Дунд зэрэг	Эрсдэл багатай	Дундаж эрсдэлтэй	Эрсдэл ихтэй
Бага	Эрсдэл маш багатай	Эрсдэл багатай	Дундаж эрсдэлтэй

Хэдий хэмжээний эрсдэл ямар давтамжтай тохиолдохыг тодорхойлсны дараа эрсдэлийг удирдах буюу тухайн эрсдэлд тохирсон арга хэмжээг авч болно.

Эрсдэлийг хэрхэн удирдах вэ?

Эрсдэлийн удирдлага бол хүний амь нас болон эд хөрөнгийг хамгаалах зохион байгуулалттай үйл ажиллагаа бөгөөд хохирлоос үүдэх санхүүгийн алдагдлыг бууруулахад тусалдаг. Ямар ч хүн бүх төрлийн эрсдэлээс өөрийгөө бүрэн хамгаалж чадахгүй тул эрсдэлийг аль болох багасгах арга замыг хайх хэрэгтэй. Хэрэв та эрсдэл гэж юу болох, түүнийг хэрхэн удирдах талаар ойлгодог бол өөрийгөө болон гэр бүлээ эрсдэлээс хамгаалж чадна. Ихэнх хүмүүс эрсдэлээс сэргийлэхийн тулд зөвхөн даатгалд хамрагдах хэрэгтэй гэж боддог. Гэвч даатгал нь эрсдэл, тодорхойгүй байдлыг зохицуулах цорын ганц арга зам биш юм.

Эрсдэлийг удирдах асуудал юуны өмнө ямар төрлийн эрсдэл учирч болохыг тодруулахаас эхлэх ёстой. Тухайлбал: Өрхийн түвшинд өвчин тусах, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, гэнэт нас барах, ажилгүй болох, удаан эдэлгээтэй

хэрэглээний зүйлс эзэмшихтэй холбоотой эвдэрч гэмтэх эрсдэл, бусдын өмнө хүлээх хариуцлагатай холбоотой эрсдэл, санхүүгийн хөрөнгөө алдах, санхүүгийн хүндрэлд орох зэрэг эрсдэл тохиолдож болдог. Ийнхүү учрах эрсдэлийг тогтоож, үнэлсэний дараа удирдах аргаа сонгох хэрэгтэй. Ерөнхийдөө амьдралд хэрэглэгддэг эрсдэлийн удирдагын дөрвөн төрлийн арга байдаг.

1. Эрсдэлээс сэргийлэх. Эрсдэлтэй алхам хийхгүй байх нь эрсдэлээс сэргийлэх арга зам болно. Жишээ нь: та хувийн дэлгүүртэй бол хаалга, цонхондоо дохиолол, тусгай цоож хийх, эсвэл хамгаалагч авч ажиллуулснаар бараагаа хулгайд алдахаас сэргийлдэг. Хувь хүний хувьд архи, тамхи хэрэглэхгүй байх, гэмт хэрэг их гардаг газар нутгаар явахгүй байх зэргээр эрсдэлээс зайлсхийж болно. Хувьцааны талаар ямар ч мэдлэг, мэдээлэлгүйгээр зүгээр л хувьцааны үнэ их өсч байна гэсэн хэн нэгний мэдээллээр сэтгэлийн хөөрөлд автан хувьцаа худалдан авч болохгүй. Гэхдээ ямар ч хүн бүх эрсдэлээс зугтаж чадахгүй нь ойлгомжтой.

2. Эрсдэлийг бууруулах. Эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх боломжгүй үед

уг Эрсдэлийг бууруулах, цар хүрээ, учрах хохирлыг багасгах арга хэмжээ авч болдог. Суудлын даруулгаа бүсэлснээр, автомашины аваар ослын үед гэмтэх эрсдэлийг бууруулж чадна. Галын дохиолол болон гал унтраагч суурилуулж, болзошгүй галын аюулыг багасгах замаар амьдралаа хамгаалж чадна. Мөн зохистой хоол, хүнс хэрэглэх, идэвхтэй хөдөлгөөний ачаар өвчлөх эрсдэлийг бууруулах боломжтой. Түүнчлэн, хөрөнгийн зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийхдээ зөвхөн нэг төрлийн, эсвэл нэг компанийн үнэт цаас авах биш олон төрлийн, өөр өөр компанийн үнэт цаас худалдан авбал таны хөрөнгө оруулалтын эрсдэл буурах юм. Олон төрлийн үнэт цааснаас аль нэг төрлийн үнэт цаасны үнэ унаж болно. Эсвэл олон зуун компаниудаас нэг, эсвэл хэд хэдэн компани дампуурч болно. Харин бүх төрлийн үнэт цаасны үнэ нэгэн зэрэг унах, эсвэл бүх компаниуд зэрэг дампуурах магадлал бага билээ.

3. Эрсдэл хүлээн авах. Эрсдэлийг хүлээн авах гэдэг нь эрсдэлээс үүдэх хохирол, алдагдлыг өөрөө хариуцна гэсэн утгатай. Ерөнхийдөө, болзошгүй алдагдал бага, эрсдэлийн удирдлагын хүрээнд эрсдэлийг бууруулчихсан,

даатгалын хамгаалалт өндөр үнэтэй, хамгаалалт хийх бусад арга зам байхгүй үед эрсдэлийг хүлээн авна. Тухайлбал, хуучин машиныг даатгуулахгүй байж болно. Хэрвээ аваар осол тохиолдвол машинаа засах зардлаа өөрөө хариуцна гэсэн үг.

4. Эрсдэлийг шилжүүлэх. Эрсдэлийг удирдах хамгийн энгийн арга бол эрсдэлийг даатгалын компани, эсвэл өөр ямар нэг байгууллагад шилжүүлэх явдал юм. Мөнгөө хадгалуулсан банк дампуурахад хадгаламж чинь даатгагдаагүй бол та бүх хадгаламжаа алдана. Хэрэв хадгаламжаа ямар нэг хэлбэрийн даатгалд хамруулсан бол банк дампуурсан тохиолдолд таны хохирлыг даатгалын байгууллага нөхөн олгоно. Даатгал бол даатгалын компанитай даатгалын гэрээ байгуулсан даатгуулагчийн хохирлын эсрэг хамгаалалт болно. Эрсдэлийг шилжүүлэх даатгалын аргаас гадна диверсификаци хийх (эрсдэлийг тархаан байршуулах) арга байна.

Жишээ нь: Иргэн Гарьдын авто тээврийн хэрэгсэлтэй холбоотой үүсэх эрсдэлийг хэрхэн удирдаж болохыг дараах хүснэгтээр авч үзье.

Хүснэгт 1.4. Авто тээврийн хэрэгслийн эрсдэлийг удирдах аргууд

№	Эрсдэлийг удирдах арга	Хэрэгжүүлж болох арга хэмжээ
1.	Эрсдэлээс сэргийлэх	Авто машинаар зорчихгүй байх, эсвэл бүрэн бус тээврийн хэрэгсэл жолоодохгүй байх
2.	Эрсдэлийг бууруулах	Хурдны зөвшөөрөгдсөн хязгаарыг давахгүй байх, согтууруулах ундаа хэрэглэсэн үедээ машин барихгүй байх, жолооны үнэмлэхгүй хүнээр машин бариулахгүй байх
3.	Эрсдэл хүлээн авах	Авто машин нь хэт хуучирсан бол даатгуулахгүй байх, эсвэл эрсдэлээс хамгаалах сан бүрдүүлэх
4.	Эрсдэлийг шилжүүлэх	Амь нас, авто тээврийн хэрэгсэл болон жолоочийн хариуцлагыг даатгалд даатгуулах эсвэл илүү туршлагатай жолоочоор тээврийн хэрэгслээ жолоодуулах

Эрсдэлийн хэмжээнээс хамаарч эрсдэлийг ямар аргаар удирдах нь оновчтойг тодорхойлбол зохино.

Хүснэгт 1.5. Эрсдэлийн үнэлгээ, удирдлага

Эрсдэлийн үнэлгээ	Эрсдэлийн удирдлага
Их давтамжтай, бага хохиролтой	Эрсдэлийг бууруулах
Их давтамжтай, их хохиролтой	Эрсдэлээс зайлсхийх
Бага давтамжтай, бага хохиролтой	Эрсдэлийг хүлээн зөвшөөрөх
Бага давтамжтай, их хохиролтой	Эрсдэлийг шилжүүлэх

1.3. САНХҮҮГИЙН ЛУЙВАР БА ЗАЛИЛАН, ТҮҮНЭЭС ХАМГААЛАХ АРГА

www.sankhuuginbolovsrol.mn

Эрсдэл, санхүүгийн аюулгүй байдал гэсэн ойлголт нь хоорондоо салшгүй холбоотой, харилцан нөлөөлж байдаг хүчин зүйлүүд юм. Тухайлбал, эрсдэл өсөхөд санхүүгийн аюулгүй байдал алдагддаг. Санхүүгийн аюулгүй байдалд санхүүгийн залилан, луйвар гэх мэт хүчин зүйлс нөлөөлнө. Иймээс хүн өөрийн санхүүгийн өнөөгийн байдалд дүгнэлт хийж, ирээдүйд гарч болох эрсдэлээ тооцон, санхүүгийн элдэв залилан, гэмт үйлдлээс сэргийлэх, санхүүгийн аюулгүй байдлаа хангаж байх шаардлагатай. Үүний тулд дараах зүйлсийг өөрийн амьдралдаа мөрдлөг болгохыг зөвлөдөг. Үүнд:

- » Сар бүрийн тогтмол зардлаа байнга хянаж сурах;
- » Санхүүгийн залилан хууран мэхлэлтээс сэргийлэх;
- » Эрүүл мэндийн болон бусад төрлийн өөртөө тохирсон даатгалыг сонгох;
- » Ашигтай, амар хялбар бүтэх, үнэн байх боломжгүй мэт санал бүрийг сайтар бодож олон талаас нь судалж

үздэг байх; Энэ нь хууран мэхлэлт байх магадлалтай.

- » Сар бүр дансны хуулгаа сайтар шалгаж, сэжигтэй санагдсан гүйлгээг банкнаас лавлаж байх;
- » Төлбөрийн цахим үйлчилгээ ашиглахдаа баталгаатай төлбөрийн систем сонгож ашиглах;
- » Цахим орчинд баталгаагүй хуудсанд өөрийн хувийн, төлбөрийн картын, нийгмийн даатгалын зэрэг мэдээллийг аль болох оруулахгүй байх;
- » Цахим хэрэгслийн нууц үг, пин код зэрэг мэдээллийг бусдад дамжуулахгүй байх зэргээр аюулгүй байдлаа баталгаажуулах хэрэгтэй.

Санхүүгийн луйвар нь банк, санхүүгийн байгууллагын цахим сүлжээнд хууль бусаар нэвтрэх, гэрээний зүйл заалтаар дамжуулж гүйцэтгэх, мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх замаар гүйцэтгэх, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, олон нийтийн нээлттэй сайтыг санхүүжүүлэх замаар гүйцэтгэх зэрэг хэлбэрүүдээр илэрдэг.

Интернэтийн хэрэглээ асар хурдацтай өргөжин тэлэхийн хэрээр гарах сөрөг үр дагавар, гэмт үйлдлүүд ч нэмэгдэж байна. Үүний нэг нь цахим шуудангийн луйвар, интернэт залилангийн хэрэг юм. Манай улсын гадаад худалдаа эрхэлдэг иргэн аж ахуйн нэгж байгууллагуудад харилцагч талаас ирсэн цахим шууданд төлбөрийн данс солигдсон, өөрчлөгдсөн үндэслэлээр өөр дансанд төлбөрийг шилжүүлэхийг хүссэн цахим шуудан хүлээж авдаг ба тус шилжүүлгийг хийснээр цахим шуудангийн луйврын хохирогчид болдог. Иймээс энэ төрлийн цахим шууданг хүлээн авсан тохиолдолд үнэн эсэхийг харилцагч талаасаа заавал утсаар тодруулж асуух болон ирж буй и-мэйл хаягийн зөв бурууг нягталж шалгаж байх шаардлагатай. Мөн санамсаргүй байдлаар хонжворт сугалаанд түрүүлсэн, их хэмжээний бэлэн мөнгө хүлээж авахаар болсон тухай мэдээллийг и-мэйл хаяг, фэйсбүүк болон өөрийн гар утсанд хүлээн авсан бол энэ үйлдэл нь интернэт луйврын гэмт хэрэг байж болзошгүй тул нягтлах хэрэгтэй.

ТАНД СЭРЭМЖЛҮҮЛЭХЭД

Сүүлийн үед гадаад улсын гэмт бүлэглэлүүдийн зүгээс тухайлбал Малайз, Сенегал, Англи, Филиппин улсуудаас үйлдэж буй интернэт луйврын гэмт хэрэгт манай улсын иргэд хохирох байдал гарах боллоо. Энэ төрлийн гэмт хэрэг нь ихэвчлэн фэйсбүүк орчныг ашиглан үйлдэгдэж байгаа бөгөөд иргэдэд их хэмжээний бэлэн мөнгө өгөх, санамсаргүй байдлаар сугалааны эзнээр сонгогдох, өв залгамжлахад минь санхүүгийн туслалцаа үзүүлээч гэх зэрэг байдлаар харилцаа холбоо тогтоож итгэл үнэмшил төрүүлэх зорилгоор утсаар хэд хэдэн удаа холбогдох, цахим шуудангаар харилцах, сүүлийн тохиолдлуудад хуурамч батламж, гэрчилгээ, төлбөрийн карт зэргийг шуудангаар илгээж үүний дараа урьдчилгаа төлбөр, татвар зэрэг шалтгаанаар бага бус хэмжээний мөнгийг өөрсдийн дансанд шилжүүлэн авдаг болов.

Гэмт этгээдүүд банкны данс ашиглахаас гадна Western Union, Moneygram, Swift зэрэг олон улсын мөнгөн шилжүүлгийн үйлчилгээг түгээмэл ашиглаж байна. Иймд ард иргэд интернэт орчинд үл таних гадаад иргэдтэй ямар нэгэн байдлаар харилцахгүй байх, банкны мэдээллээ солилцохгүй байх, хууран мэхлэх аливаа үйлдэлд автагдахгүй байхыг анхааруулж байна.

1 Эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх хэлтсийн сэрэмжлүүлэгээс

1.4. ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ЭРХ АШГИЙН ХАМГААЛАЛТ

www.sankhuuginbolovsrol.mn

Хэрэглэгч бол бараа, ажил, үйлчилгээг хувийн болон гэр бүл, ахуйн хэрэгцээгээ хангахад зориулан захиалж, худалдан авч, үйлчлүүлж байгаа, эсхүл хэрэглэж байгаа хувь хүн юм. Хэрэглэгчдийн бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг өөрийн ашиг сонирхолд тохируулан зөв сонгож авах чадвар янз бүр байдаг. Түүнчлэн бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг нийлүүлэгчдийн зүгээс чанар стандартын шаардлага хангаагүй эм, бараа бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх явдал гардаг. Энэ байдлаас үүдэн хэрэглэгчид эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, сэтгэл санааны хохирол амсах тохиолдол гарна.

“Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай” Монгол Улсын хуулинд зааснаар иргэн та дараах эрхтэй.

- » Чанар, аюулгүй байдлыг хангасан бараа хэрэглэх, ажил, үйлчилгээгээр хангуулах;
- » Үйлдвэрлэгч, худалдагч, гүйцэтгэгчийн буруугаас учирсан гэм хорыг арилгуулах, хохирлыг нөхөн төлүүлэх;
- » Барааны талаар үнэн зөв сонголт хийхэд туслах бодит мэдээлэл авах;
- » Шүүхээр хамгаалуулах эрх;

Хэрэв иргэн таны дээрх эрхүүд зөрчигдвөл хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах газар,

ТАНД СОНИРХУУЛАХАД

Нийслэлийн 1000 хэрэглэгч тутмын 370 орчим нь ямар нэг хэмжээгээр эрх ашгийн зөрчилтэй тулгарч байна гэсэн судалгаа гарчээ. Хохирогчдоос жилд 5000 орчим хүн Нийслэлийн Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэгт хандаж хэрэглэгчдийн хохирлын тоо өссөөр байна. Сүүлийн жилүүдэд эрүүл мэнд, боловсрол, даатгал, хадгаламж, газар эзэмшүүлэлт, өмчлүүлэлт, иргэний бүртгэл, бичиг баримтын бүрдэлтэй холбоотой асуудлаар хэрэглэгчдийн эрх ашиг зөрчигдсөн тухай гомдол санал нэмэгдэж байна.

шударга өрсөлдөөн хэрэглэгчийн төлөө газар, мэргэжлийн хяналтын байгууллага, цагдаа, шүүх хүчний байгууллага гэх зэрэг төрийн болон төрийн бус байгууллагуудаар дамжуулж эрхээ хамгаалж болно. Тухайлбал, Гарьдын отгон охин Тамир хүүхдийн үдийн цай хөтөлбөрийн хоолноос хордсон бол энэ талаараа сургуулийн дэргэдэх эцэг эхийн зөвлөл болон хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах дээрх байгууллагуудад хандан хохирлоо арилгах боломжтой.